

E-kirjat apuna opetuksessa – kokemuksia kotimaisten e-kurssikirjojen pilotoinnista korkeakouluissa

Suomalaiset e-kirjatoimittajat ja kirjastot ovat yhdessä kehittäneet uudenlaisia e-kirjojen lisenssimalleja, joilla voidaan nykyistä paremmin tarjota opiskelijoille ja opettajille pääsy korkeakoulujen hankkimiin e-kirjoihin silloin kun niitä eniten tarvitaan. Vaikka e-kirjojen saatavuuteen ja käytettävyyteen liittyy ongelmia, on niistä selvästi myös hyötyä opinnoissa ja opetuksessa.

Yhteistyöllä lisää e-kurssikirjoja korkeakouluille

Kurssikirjojen saatavuuteen kohdistuu usein suuri paine juuri ennen tenttejä. Ruuhkatilanteessa kirjaston painetut kirjat eivät riitä kaikille tarvitsijoille. E-kirja voisi olla ratkaisu tähän ongelmaan, mutta erityisesti kotimaisten kustantajien ongelmana on ollut, että kaikki kustantajat eivät myy e-kirjoja kirjastoille. Jos kirjasto on saanut ostettua e-kirjoja, on niihin saattanut liittyä tiukkoja rajoituksia siitä, kuinka moni voi käyttää kirjaa yhtäaikaaisesti.

Näihin ongelmiin korkeakoulukirjastot ovat hakenneet ratkaisuja FinELib-konsortion e-kirjaprojektissa yhdessä hankkeeseen osallistuneiden kustantajien ja e-kirjavälittäjän kanssa. Lukuvuoden 2015–2016 kestäneessä e-kirjaprojektissa pilotoitiin lisenssimalleja, joilla kurssikirjapula voitaisiin helpottaa tarjoamalla useille käyttäjille samanaikainen lukuoikeus e-kirjaan. Projektia koordinoi Kansalliskirjasto.

E-kirjaprojektissa selvitettiin kirjastojen tarpeita e-kirjalisensseille, kartoitettiin kustantajien ja alustantoimittajan mahdollisuuksia niiden toteuttamiseen ja kerättiin tietoa korkeakouluopiskelijoiden ja -opettajien e-kirjojen käyttökokemuksista. Pilotoinnissa testattiin kahta lisenssimallia: yhtäaikaisten käyttäjien lisenssejä sekä lainakertapaketteja. Yhtäaikaisten käyttäjien mallissa kirjastot ostivat lisenssin, jolla tietty määrä käyttäjiä (1, 3, 5, 20 tai 50) pystyi lukemaan kirjaa yhtä aikaa. Lainakertapaketin mallissa kirjasto osti tietyn määrän lainoja (25, 50, 100, 200 tai 400), jotka kuuluivat sitä mukaa kun kirjoja luettiin. Tässä mallissa ei ollut rajoitusta sille, kuinka moni käyttäjä voi käyttää kirjaa yhtä aikaa, mutta lainakertojen loputtua kirjaa ei enää päässyt lukemaan. Kaikkien lisenssien voima-saolo oli rajattu korkeintaan pilotointilukuvuodeksi.

E-kirjapilotissa oli mukana yhteensä 250 e-kirjaa Editalta, Gaudeamukselta, Vastapainolta ja PS-kustannukselta. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut hankkivat ja käyttivät e-kirjoja Ellibsin e-kirja-alustan kautta.

Sekä yliopistokirjastot että mukana olleet kustantajat

ovat kokeneet projektin hyödylliseksi, ja kustantajat ovat olleet kiinnostuneita tarjoamaan e-kirjoja korkeakoulukirjastoille myös jatkossa. Pilotoidut lisenssimallit jatkavat myös kokeilun jälkeen, ja jatkossa myös uusia lisenssimalleja voi tulla korkeakoulukirjastojen saataville.

Kirjastojen mahdollisuudet tarjota kurssikirjoja riittävästi esimerkiksi massaluennoilta riippuvat viime kädessä kirjastojen budjeteista ja siitä, miten kustantajat ja e-kirja-alustan toimittajat hinnoittelevat e-kirjat kirjastomarkkinoille. E-kirjapilotti osoitti kuitenkin, että kirjastojen ja kustantajien välisellä yhteistyöllä voidaan edistää kotimaisten e-kirjojen tarjontaa korkeakoulujen käyttöön.

E-kirja tukee opetusta ja opintoja

Pilotoinnin yhteydessä Kansalliskirjasto keräsi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden ja opettajien kokemuksia e-kirjojen käytöstä. Tavoitteena oli selvittää, millainen asema e-kirjoilla on opiskelijoiden ja opettajien arjessa, millaisiin ongelmiin he ovat törmänneet, ja miten e-kirja voisi olla vielä nykyistä toimivampi osa opintoja. Kysely toteutettiin korkeakoulukirjastojen avulla verkkokyselynä keväällä 2016. Opettajille suunnattuun kyselyyn saatiin 459 vastausta, joista 259 yliopistoista. Opiskelijakyselyyn tuli 1889 vastausta, joista hiukan yli puolet (54 %) yliopistoista.

Sekä opettajilla että opiskelijoilla on jo paljon kokemusta e-kirjojen käytöstä. Suurin osa kyselyyn vastanneista opettajista (78 %) ja opiskelijoista (77 %) on lukenut opetukseen liittyviä e-kirjoja. Yli puolet (65 %) opettajista on käyttänyt opetuksessaan e-kirjoja. Kolmannes opettajista ei ole vielä ottanut e-kirjoja mukaan opetukseen, mutta näistäkin kaksi kolmesta aikoo jatkossa käyttää e-kirjoja opetuksessaan.

Sekä opettajien että opiskelijoiden mielestä e-kirjoilla on monia etuja painettuun verrattuna. Suurin osa e-kir-

jakyselyyn vastanneista opettajista ja opiskelijoista näkee e-kirjojen myös hyödyttäneen opiskelua ja opetusta. E-kirjat muun muassa helpottavat etäopiskelua ja verkko-opetusta, ne saa käyttöön painettuja nopeammin, monta käyttäjää voi lukea niitä yhtä aikaa eikä niitä tarvitse kantaa mukana.

E-kirjojen käyttöön liittyy kyselyyn vastanneiden mukaan myös ongelmia. Kaikkia kirjoja ei ole saatavissa e-kirjoina, käyttörajoitusten vuoksi niitä ei välttämättä pääse käyttämään silloin kun kirjaa tarvitaan tai e-kirjan käyttöön tarvittavien lukuohjelmien lataaminen ei onnistu. Muistiinpanojen ja merkintöjen tekeminen e-kirjaan ei aina ole mahdollista, kirjojen selailu on kömpelöä ja lukeminen näytöltä rasittaa silmiä. Korkeakoulujen kirjastot tarjoavat apua e-kirjojen hankinnassa ja käytössä, mutta tuki ei aina tavoita opettajia ja opiskelijoita. Reilu puolet opettajista ja vajaa puolet opiskelijoista kokee kuitenkin saavansa tarvittaessa apua oppilaitoksensa kirjastosta. E-kirjojen helppo saatavuus ja käytettävyys nousivatkin tärkeimmiksi tekijöiksi, kun vastaajia pyydettiin kertomaan, millaisia e-kirjojen pitäisi olla jatkossa että ne toimisivat hyvin osana opiskelua.

E-kurssikirjaprojektista ja e-kirjakyselystä julkaistaan syksyn aikana raportit Kansalliskirjaston Raportteja ja selvityksiä -sarjassa. Hankkeessa saatujen kokemusten toivotaan edistävän laajemminkin kotimaisten kustantajien ja kirjastojen mahdollisuuksia e-kirjojen tarjontaan korkeakouluissa.

Paula Mikkonen ja Iina Peltonen työskentelevät tietoasiantuntijoina Kansalliskirjastossa.

LISÄTIETOJA E-KURSSIKIRJAHANKKEESTA FinELibin VERKKOSIVUILLA:

<https://www.kiwi.fi/display/finelib/Kotimaisia+e-kurssikirjoja+korkeakouluille>

LISÄTIETOJA FinELib-KONSORTIOSTA:

<https://www.kiwi.fi/display/finelib/>